

Zeszyt dla nauczyciela

Tekst: Helena Postawka-Lech
Opracowanie graficzne: Paulina Paździera
Redakcja merytoryczna: Klaudia Kaczmarczyk
Korekta: Marta Stęplewska-Przybyłowicz

ORGANIZATION OF
WORLD HERITAGE CITIES

Muzeum Krakowa

Kancelaria Prezydenta
Urząd Miasta Krakowa
pl. Wszystkich Świętych 3-4
31-004 Kraków

Wstęp

Prezentowane zeszyty mają służyć jako pomoc do pracy z dziećmi podczas zajęć na temat dziedzictwa. Problematykę tę warto podjąć już na etapie nauczania wczesnoszkolnego, pozwala ona bowiem poruszyć wiele innych zagadnień: postawę obywatelską, patriotyzm w skali narodowej i lokalnej, ekologię i odpowiedzialność za środowisko naturalne. Rozmowa o dziedzictwie jest ciekawą, intelektualną przygodą, dzięki której można rozwinąć wiele kompetencji, nie tylko kulturowych.

Aby dobrze zrozumieć założenia prezentowanych zeszytów i wykorzystać ich pełen potencjał, warto najpierw przybliżyć ideę dziedzictwa i sposób, w jaki zostało ono przedstawione.

Historia popularyzacji tego pojęcia sięga połowy XX wieku. Po drugiej wojnie światowej, kiedy odbudowa kulturowego pejzażu kontynentu europejskiego była palącą koniecznością, zaczęto dyskutować nad terminem „dziedzictwo”. We wczesnych fazach swojego rozwoju był on bardzo często łączony z zabytkami. Trudno się dziwić takiemu podejściu do sprawy w czasie, kiedy codziennością było liczenie strat materialnych dóbr kulturowych, a najwyższy priorytet stanowiła troska o to, co pozostało niezniszczone. Jednak z czasem pojęcie zaczęło ewoluować. Przyczyniły się do tego badania nad kulturą pamięci, prowadzone przez licznych badaczy nauk humanistycznych, między innymi Pierre’a Norę. Jego publikacja *Les lieux de mémoire* (Miejsca pamięci), wydana w 1984 roku, na zawsze zmieniła postrzeganie zagadnienia dziedzictwa. Termin ten uległ rozszerzeniu, obejmując nie tylko wartość historyczną obiektu, ale też jego kontekst kulturowy, odbiór społeczny oraz otoczenie. Dziedzictwo stało się pojęciem szerokim, opisującym nie samą rzecz, ale raczej jej potencjał. Jak twierdzi profesor Jacek Purchla, „dziedzictwo to przyszłość naszej przeszłości”. W istocie taka definicja otwiera przed tym pojęciem wiele perspektyw. Przede wszystkim dziedzictwo nie jest zbiorem zamkniętym. Obejmuje ono bardzo różne obiekty i zjawiska. Istotny jest fakt, że depozytariuszami tego zbioru są sami jego użytkownicy i użytkowniczki. To ludzie decydują, co jest dla nich ważne na tyle, aby określić to mianem swojego dziedzictwa. Oczywiście niesie to ze sobą ryzyko zatarcia granic i niebezpieczne stwierdzenie, że „wszystko jest dziedzictwem”. Możemy jednak oswoić to podejście, dodając jedno słowo: „wszystko może być dziedzictwem”. I to właśnie jest siłą tego pojęcia: staje się ono narzędziem w rękach ludzi. Dzięki temu, że każdy może sam decydować, co jest jego dziedzictwem, możemy budować społeczeństwo ludzi wrażliwych i zaangażowanych w kulturę.

Dlatego też w prezentowanych zeszytach wielokrotnie pojawia się krótka „definicja” dziedzictwa. Warto wspomnieć o jej dwóch aspektach. Po pierwsze podkreśla ona, że dziedzictwo to wartości. Takie rozumienie tego pojęcia pozwala zauważyć różnicę pomiędzy dziedzictwem

a utożsamianym z nim niekiedy zabytkiem. Po drugie definicja ta promuje aktywne podejście do omawianego zagadnienia. Podkreśla ona, że dziedzictwo to zbiór wartości, które chcemy przekazać przyszłym pokoleniom. Stawia w centrum użytkowników i daje im możliwość wyboru – to ty decydujesz, co i w jakim stanie przekażesz następnym pokoleniom. Użytkownicy nie są tu biernymi odbiorcami schedy po poprzednich pokoleniach, ale stają się aktywnymi przekąźnikami.

Po co jednak w ogóle uczyć o dziedzictwie? Tutaj dochodzimy do drugiej ważnej kwestii: interpretacji dziedzictwa. Zeszyty opierają się na idei wypracowanej przez Freemana Tildena, amerykańskiego badacza, pioniera w dziedzinie interpretacji dziedzictwa, zajmującego się przede wszystkim jego przyrodniczym aspektem. To właśnie podczas współpracy z narodowymi parkami w Stanach Zjednoczonych wypracował on główne idee interpretacji dziedzictwa.

W 1957 roku opisał je w wydanej w 1957 roku książce *Interpreting Our Heritage* (polskie wydanie: *Interpretacja dziedzictwa*, tłum. Agnieszka Wilga, Poznań 2019). Według Tildena interpretacja różni się od informacji tym, że bazuje na własnych doświadczeniach użytkownika. Ma ona doprowadzić do zrozumienia i docenienia danego dziedzictwa. A stąd już tylko krok do jego ochrony. Angażujemy się w sprawy, które są nam bliskie, które rozumiemy i z którymi mamy emocjonalny związek. Tak długo jak zabytki, historia i tradycje będą dla ich użytkowników jedynie odległymi ideami i mglistymi pojęciami, będziemy mieć problem z ochroną spuścizny po naszych przodkach. Z kolei budując społeczeństwo świadome potencjału dziedzictwa i związane z nim osobistymi więziami, sprawiamy, że w przyszłości ludzie sami będą dbać o zasób, który nazywamy dziedzictwem. Dlatego też zeszyty mają na celu oswojenie dzieci z tematem dziedzictwa i zaszczepienie w nich ciekawości do dalszego odkrywania tego nieskończonego zbioru cudowności kultury i przyrody.

Jak korzystać z zeszytów?

Zaleca się, aby zeszyty realizować we wskazanej kolejności, jednak możliwe jest również korzystanie z nich wybiórczo. Rekomenduje się jednak użycie w pierwszej fazie pracy zeszytu 1 oraz choćby częściowo zeszytów 2 i 3 lub też samodzielne wprowadzenie w oparciu o nie pojęcia dziedzictwa.

W każdym zeszycie poszczególne terminy albo idee połączone są z prostymi, angażującymi wyzwaniem, które mają wykonać uczniowie. Część tych nich można zrealizować podczas lekcji (proste łamigłówki), natomiast te bardziej czasochłonne, jak na przykład kolorowanie, można przeznaczyć do samodzielnej pracy w domu.

Ważne jest jednak, żeby traktować zeszyty jako formę pomocy do przeprowadzenia lekcji. Podstawową metodą prowadzenia zajęć powinien być kontakt z uczniami, rozmowa i interakcja. Wybrane zagadnienia poruszone w zeszytach są opisane bardziej szczegółowo w materiale poniżej. W oparciu o niego można przygotować się do lekcji i swobodnie prowadzić rozmowę z dziećmi.

W zeszytach pojawiają się ramki z ważnymi zagadnieniami (ramka *Zapamiętaj*) oraz faktami urozmaicającymi treść (ramka *Ciekawostka*). Niektóre z nich można potraktować jako punkt wyjścia do dyskusji na temat poszczególnych zagadnień.

Zeszyty można wykorzystywać na etapie edukacji wczesnoszkolnej oraz w nauczaniu klas IV i V.

WSKAZÓWKI DO POSZCZEGÓLNYCH ZESZYTÓW

ZESZYT 1

Zeszyt ma na celu wprowadzenie pojęcia dziedzictwa, objaśnienie podstawowego znaczenia tego terminu oraz uświadomienie dzieciom, jak istotną rolę odgrywa ono w naszym życiu.

Wyzwanie 1

Wy tłumacz: Dziedzictwo jest obecne wszędzie, nie tylko w muzeum. Mamy z nim kontakt na co dzień i może pomagać nam w pracy lub być źródłem naszych pasji.

Wyzwanie 2

To zadanie ma na celu pokazanie różnych motywacji kontaktu z dziedzictwem i zachęcenie do poszukiwania własnych. Jest też dobrym ćwiczeniem na integrację grupy – uczestnicy mogą się poznać lepiej. W przypadku trudności w rozmowie z grupą, poniżej znajduje się lista pytań, które mogą naprowadzić dzieci na temat.

Pytania pomocnicze:

Jakie są twoje pasje, czym się interesujesz?

Czy masz jakąś ulubioną książkę?

Co byś chciał/chciała robić, kiedy dorośniesz?

Zapamiętaj!

Wy tłumacz: Dziedzictwo jest obecne wszędzie dookoła nas, nie tylko w muzeum czy skansenie. Trzeba nauczyć się je rozpoznawać, by zrozumieć, że jest stale związane z naszym życiem.

ZESZYT 2

W zeszytzie dzieci po raz pierwszy stykają się z pojęciem dziedzictwa materialnego, które tworzą zabytki; dowiadują się, co je wyróżnia i poznają ich rodzaje.

Wy tłumacz: Zabytek to dzieło człowieka lub coś, co związane jest z jego działalnością.

Warto wiedzieć:

Pomniki historii to obiekty o szczególnych wartościach historycznych, naukowych i artystycznych oraz wyjątkowym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego Polski. Zaliczamy do nich zabytki nieruchome, takie jak: obiekty architektoniczne, parki i ogrody, cmentarze, zabytki techniki,

obiekty budownictwa obronnego, układy urbanistyczne i miejsca ważnych wydarzeń historycznych. Pomniki historii są jedną z form ochrony zabytków w Polsce, a status ten jest przyznawany na podstawie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

ZESZYT 3

W zeszytzie dzieci zapoznają się z pojęciem dziedzictwa niematerialnego i poznają różne jego przejawy.

Rozróżnianie dziedzictwa niematerialnego i materialnego, zwłaszcza na początku, może nastroczać najmłodszym trudności. W ramach dodatkowych ćwiczeń, które pomogą dzieciom nabrać wprawy w tej materii, proponujemy grę *Kalambury z dziedzictwem* (patrz poniżej: *Gry i zabawy wokół dziedzictwa*).

Wy tłumacz: Rzemiosło to wytwarzanie przedmiotów ręcznie lub za pomocą prostych narzędzi oraz związane z tym umiejętności.

Warto wiedzieć:

Bartnictwo to forma pszczelarstwa polegająca na hodowli pszczół w lasach, w specjalnie do tego celu przygotowanych, wydrążonych pniach – barciach. Rzemiosło to, kiedyś bardzo popularne i posiadające nawet własne cechy, zostało wyparte przez wydajniejsze sposoby hodowli pszczół i pozyskiwania miodu. Dzisiaj jednak przeżywa swój renesans. Współcześni pasjonaci wciąż kultywują bartnicze tradycje a ich działalność została zauważona i doceniona w 2020 roku wpisem na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Wy tłumacz:

W przypadku zwyczajów i obrzędów oraz umiejętności związanych z tradycyjnym rzemiosłem przejawem dziedzictwa nie są związane z nim przedmioty, ale fakt, że robimy coś tak jak nasi przodkowie. Zwłaszcza że efekty naszej pracy mogą być nietrwałe. Przykład: tradycyjnie ozdobione pisanki wielkanocne zjemy i nic po nich nie zostanie. Ale wykonaliśmy je zgodnie z pewną tradycją i w kolejnym roku zrobimy tak samo. I chociaż powstaną wtedy nowe pisanki, będzie to wciąż ten sam stary zwyczaj.

ZESZYT 4

W zeszytzie dzieci zapoznają się z definicją dziedzictwa naturalnego, uczą się również o wybranych formach ochrony przyrody.

Warto wiedzieć:

Park Narodowy Wirunga – park narodowy w północno-wschodniej części Demokratycznej Republiki Konga, założony w 1925 roku – pierwszy park narodowy na terenie Afryki.

Wielka Rafa Koralowa – największa na świecie rafa koralowa, położona wzdłuż północno-wschodnich wybrzeży Australii, na Morzu Koralowym.

Yellowstone – najstarszy na świecie park narodowy, założony w 1872 roku. Znajduje się w północno-zachodniej części Stanów Zjednoczonych (na terenie stanów Wyoming, Montana i Idaho).

Puszcza Białowieska – naturalny kompleks leśny w południowo-wschodniej Polsce oraz na terenie Białorusi. Po stronie polskiej na terenie puszczy znajduje się Białowieski Park Narodowy.

Warto wiedzieć:

Park narodowy to względnie duży obszar objęty ochroną prawną, zachowany w stanie naturalnym lub niewiele zmienionym przez działalność człowieka. Jest to jedna z form ochrony przyrody w Polsce, na terenie parków narodowych ochronie podlega bowiem cała przyroda oraz walory krajobrazowe. Łączna powierzchnia parków narodowych w naszym kraju wynosi 3168 kilometrów kwadratowych, z czego największy obszar zajmuje Biebrzański Park Narodowy.

ZESZYT 5

Zeszyt dotyczy postrzegania dziedzictwa w perspektywie: rodzinnej, lokalnej, ogólnopolskiej, regionalnej i światowej.

Wyzwanie 1

Wytlumacz: Nasze dziedzictwo zależy od tego, skąd pochodzimy, gdzie mieszkamy i jakiej grupy społecznej jesteśmy częścią. Dziedzictwo każdego z nas jest zatem inne. Identyfikacja z daną grupą społeczną oznacza, że elementy dziedzictwa materialnego i niematerialnego tej grupy stają się nam bliskie, czyli „nasze”. Różne rodzaje dziedzictwa, które przyjmujemy i uznajemy za „swoje”, uzupełniają się wzajemnie i decydują o tym, kim się stajemy.

ZESZYT 6

Zeszyt omawia zagadnienia związane z dziedzictwem rodzinnym.

Wyzwanie 1

Przed lekcją poproś uczniów, aby dowiedzieli się jak najwięcej o swojej rodzinie: poznali imiona dziadków, a jeśli to możliwe – również pradziadków oraz ciekawe historie z nimi związane.

ZESZYT 7

Zeszyt wprowadza pojęcie dziedzictwa kulinarnego z uwzględnieniem tego związanego z Krakowem. Zanim przeprowadzisz tę lekcję, wskazana jest realizacja zajęć na temat dziedzictwa niematerialnego (zeszyt 3). Możesz też samodzielnie objaśnić pojęcie i wskazać dzieciom, jak należy je rozumieć.

Przygotuj:

Jeżeli jesteś spoza Krakowa lub okolic, przygotuj informacje o tradycyjnych produktach i potrawach charakterystycznych dla twojego regionu.

Wy tłumacz:

Dziedzictwo kulinarne to nie konkretna potrawa lub przysmak, ale fakt wykorzystywania do ich przygotowania tradycyjnych receptur, używanych przez naszych przodków. Oscypek, którym się zajadamy, będąc w górach, to nie przykład dziedzictwa kulinarnego – jest nim natomiast sposób, w jaki został on przygotowany.

Wyzwanie 3

Poproś uczniów, aby przed zajęciami porozmawiali z rodzicami lub dziadkami o potrawach, które są ich rodzinną tradycją. Zadanie może zostać wykonane również w domu po zrealizowaniu tematu.

Lekcja jest dobrym punktem wyjścia do dyskusji o lokalnych zwyczajach i tradycjach (zeszyt 9)

ZESZYT 8

Zeszyt porusza zagadnienia dotyczące ochrony dziedzictwa będącej obowiązkiem państwa oraz opieki nad dziedzictwem, która jest zadaniem każdego z nas.

Warto wiedzieć:

Obiekty kulturowe i przyrodnicze z terenu Małopolski na Liście światowego dziedzictwa UNESCO:

- Stare Miasto w Krakowie (wpisane na listę jako pierwsze);
- królewskie kopalnie soli w Wieliczce i Bochni;
- manierystyczny zespół architektoniczno-krajobrazowy oraz park pielgrzymkowy w Kalwarii Zebrzydowskiej;
- Auschwitz-Birkenau, niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady;
- Binarowa, Dębno, Lipnica Dolna, Sękowa – drewniane kościoły południowej Małopolski (razem z kościołami z Bliznego i Haczowa w województwie podkarpackim);
- drewniane cerkwie regionu karpackiego (wspólny wpis z Ukrainą), w Małopolsce cerkwie w Brunarach, Kwiatoniu, Owczarach i Powroźniku.

ZESZYT 9

Zeszyt prezentuje materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe Krakowa.

Warto wiedzieć:

Dama z gronostajem – obraz autorstwa Leonarda da Vinci, namalowany w 1490 roku w Mediolanie. Przedstawia dziewczynę, która trzyma na rękach gronostaja (łasicę). To Cecylia Gallerani, oblubienica Lodovica Sforzy, księcia Mediolanu. Gronostaj jest symbolem ich miłości: po tym, jak książę przyjął od króla Neapolu Ferdynanda Aragońskiego Order Gronostaja, nazywano go „Białym Gronostajem”. Od greckiej nazwy gronostaja (*galee*) pochodzą też dwie pierwsze sylaby nazwiska dziewczyny. Około 1800 roku obraz zakupiony został przez księcia Adama Jerzego Czartoryskiego, który ofiarował go swojej matce – Izabeli. Obecnie prezentowany jest w Gmachu Głównym Muzeum Czartoryskich w Krakowie. *Dama z gronostajem* to jeden z najważniejszych i najcenniejszych obrazów w polskich zbiorach.

Wyzwanie 2

Po wykonaniu zadania przez dzieci zaprezentuj im reprodukcję obrazu Leonarda da Vinci.

Warto wiedzieć:

Stare Miasto w Krakowie zostało wpisane na Listę światowego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego UNESCO w 1978 roku jako jeden z pierwszych dwunastu obiektów na świecie! Szopkarstwo krakowskie zostało wpisane na Listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości w 2018 roku.

ZESZYT 10 (rekomendowany jest dla klas V)

Zeszyt omawia system władzy w mieście na przykładzie Krakowa. Jest świetnym przygotowaniem do rozmowy o społeczeństwie obywatelskim. Można zrealizować go jako samodzielną lekcję lub w połączeniu z zeszytem 9.

Warto wiedzieć:

Prezydent Miasta Krakowa – najwyższy organ wykonawczy Miasta Krakowa. Jest wybierany co 5 lat w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich, w głosowaniu tajnym.

Prezydent pełni władzę wykonawczą.

Rada Miasta Krakowa – organ władzy uchwałodawczej w Krakowie. Składa się z 43 radnych pochodzących z wyboru. Kadencja Rady Miasta Krakowa trwa 5 lat.

Budżet obywatelski – nazywany też budżetem partycypacyjnym, to demokratyczny proces dyskusji i podejmowania decyzji, w którym mieszkańcy decydują, na co przeznaczyć część środków z budżetu. Pierwszy raz takie rozwiązanie zostało zastosowane w brazylijskim Porto Alegre w 1989 roku.

GRY I ZABAWY WOKÓŁ DZIEDZICTWA

Gry i zabawy do przeprowadzenia z dziećmi, zarówno w wersji online, jak i na żywo.

KALAMBURY Z DZIEDZICTWEM

Dzielimy klasę na grupy i gramy w klasyczne kalambury, tj. prosimy jedną osobę z grupy o wylosowanie hasła (lista haseł poniżej) i narysowanie go na tablicy. Grę możemy przeprowadzić w dwóch wariantach. **Wariant I:** osoba rysująca podaje kategorię. Po odgadnięciu hasła pytamy grupę, czy dla wszystkich jest jasne, dlaczego to hasło jest akurat w danej kategorii. **Wariant II:** nie podajemy kategorii. Grupa, która odgadnie hasło, ma szansę zdobyć dodatkowy punkt, odgadując kategorię.

Gra ma na celu utrwalenie podziału na kategorie dziedzictwa materialnego, niematerialnego i przyrodniczego.

Materialne	Niematerialne	Przyrodnicze
zamek w Malborku krakowski Rynek Wawel wieża Eiffla Wielki Mur Chiński	śmigus-dyngus Lajkonik malowanie pisanek legenda o smoku wawelskim „O psie, który jeździł koleją”	dąb Bartek Wielka Rafa Koralowa Planty słoń afrykański ryś

zamek w Malborku	dąb Bartek
krakowski Rynek	Wielka Rafa Koralowa
Wawel	Planty
wieża Eiffla	ryś
Wielki Mur Chiński	słoń afrykański
śmigus-dyngus	legenda o smoku wawelskim
Lajkonik	„O psie, który jeździł koleją”
	malowanie pisanek

MUZEUM CODZIENNOŚCI

Prosimy dzieci, aby przyniosły ze sobą (lub wzięły na lekcję online) swoje ulubione przedmioty codziennego użytku (nie elektroniczne), na przykład kubek, książkę, piórnik albo zabawkę.

Na lekcji wyjaśniamy, że stworzymy nietypowe muzeum – muzeum naszej codzienności.

Rozdajemy karty muzealne (wzór do wydrukowania na końcu zeszytu).

Prosimy o wypełnienie ich zgodnie z opisem – to będą podpisy pod naszymi eksponatami.

Następnie każdy układa swój przedmiot i etykietę obok niego i rozpoczyna się zwiedzanie muzeum.

Możemy wcześniej poinstruować dzieci, że chociaż to muzeum jest nietypowe, to powinniśmy zachowywać się jak w prawdziwym, czyli nie biegać, nie krzyczeć i nie dotykać eksponatów. Dajemy uczniom około 15 minut na zapoznanie się ze wszystkim przedmiotami.

Potem prosimy o powrót na miejsca i pytamy o wrażenia i o to, co się podobało.

To daje pole do dyskusji: Co to jest dziedzictwo? Czy tylko rzeczy, które znajdują się w prawdziwym muzeum, są dziedzictwem? Czy nasza codzienność też jest ważna?

Czy może być tematem opowieści, czy możemy się dzięki niej czegoś dowiedzieć?

Tę grę możemy przeprowadzić na przykład z wariantem *Pamiętki rodzinne* – jednak rekomendowane jest to tylko w sytuacji, gdy wiemy, że dla żadnego z dzieci opowiadanie o rodzinie nie będzie trudnością.

JESTEM DZIENNIKARKĄ/DZIENNIKARZEM

Dzielimy grupę na dwuosobowe zespoły. Jedna osoba z pary ma za zadanie przeprowadzić wywiad z drugą osobą na temat jej dziedzictwa. Możemy zapisać na tablicy pomocnicze pytania (możemy zaproponować używanie form grzecznościowych, jak gdyby to był prawdziwy wywiad):

- Skąd pani/pan pochodzi?
- Co ciekawego jest w pani/pana dzielnicy?
- Jaka jest pani/pana ulubiona tradycja świąteczna?
- Z czego pani/pan jest dumna/dumny w kraju?
- Gdzie pani/pan lubi wypoczywać?

W zależności od liczebności grupy prosimy zespoły o zreferowanie wywiadów albo omawiamy wyniki wspólnie: pytamy, czy było to ciekawe doświadczenie, czego się dowiedzieli o koleżankach/kolegach. Pytamy, czy mają jakieś punkty wspólne, czyli wspólne dziedzictwo.

A jakie indywidualne rzeczy/tematy poruszyli? Prowadzimy rozmowę w stronę konkluzji, że każdy ma własne dziedzictwo, ale wiele nas łączy.

MUZEALNA KARTA ZABYTKU			
NAZWA	AUTOR	DATA POWSTANIA	KRAJ POCHODZENIA
NUMER INWENTARZOWY	OPIS		
WARTOŚĆ			
WYMIARY	RYSUNEK PRZEDMIOTU		
WAGA			
MATERIAŁ			
TECHNIKA			

MUZEALNA KARTA ZABYTKU			
NAZWA	AUTOR	DATA POWSTANIA	KRAJ POCHODZENIA
NUMER INWENTARZOWY	OPIS		
WARTOŚĆ			
WYMIARY	RYSUNEK PRZEDMIOTU		
WAGA			
MATERIAŁ			
TECHNIKA			